

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№2(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 454 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Kasbiy mahorat va tajribalarni rivojlantirishning mazmuni, shakl va usullari	22
<i>Yo'ldasheva Feruzaxon Shavkatbekovna</i>	
O'zbek tili darslarida 5E modelini qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirish: Chimboy tumani 36-sonli ixtisoslashtirilgan maktab misolida	26
<i>Kojamuratova Ulbosin Punkitbaevna</i>	
Shaxs ijtimoiy faolligi: tushuncha va tahlil.....	29
<i>Baxriyeva Nargiza Axmadovna</i>	
Fiziognomika va psixologik yondashuvlar asosida portret qalamtasviri ta'limini takomillashtirish.....	33
<i>Babadjanov Axmadjan Xudayberdiyevich</i>	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish	37
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i>	
Личностные характеристики как ассимиляция системы отношений младших школьников и предмет воспитательного воздействия учителя	41
<i>Олимова Азиза Кахрамоновна</i>	
"Vitagen ta'lim texnologiyalari" asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda perseptiv qobiliyatni rivojlantirishga o'rgatishning didaktik imkoniyatlari	47
<i>Tursunboyeva Kamola Ilxomjon qizi</i>	
Ekologik ta'lim va tarbiya asosida talabalarda ekoturistik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari.....	50
<i>Kamolov Baxtiyor Xasanboyevich</i>	
Individual ta'lim trayektoriyasi: maktabgacha yoshdagi bolalarda ekspressiv nutq buzilishlarining o'ziga xos xususiyatlari	54
<i>Fayziyeva Nozima Oybek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida mantiqiy masalalardan foydalanish samaradorligi	59
<i>Ibragimova Nozima Ulug'bekovna, Pardayeva Hosila Qudratulla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda tarbiyachining kreativ roli	64
<i>Botirova Lobar Kamolovna</i>	
O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	69
<i>Kaipova Tazagul, Kaipova Elmira</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini zamonaviy kasb-hunarlariga qiziqitirishda integrativ usullardan foydalanish	73
<i>Ergasheva Nigora Erkinovna</i>	
Proposals for the Development of Education in Teaching Musical-Historical and Theoretical Subjects	76
<i>Sobirova Gulkhayo Aktamjonovna</i>	
Raqamli ta'lim sharoitida talabalarda mediakompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	81
<i>Rustemov Abseit Trijan o'g'li</i>	
Hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga oid tajriba-sinov ishlarini tashkil etish mazmuni	85
<i>Baxramova O'ramol Uralovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matn ustida ishlash orqali o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda nazariy asoslanish mohiyati.....	88
<i>Boxodirova Muxlisa Xoljigitovna</i>	
Zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarining ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari	92
<i>Dushekeeva Nasiba Rustembaevna, Arepbaev Islambek Muratbaevich</i>	
Ingliz tilini o'rganishda zamonaviy texnologiyalarning roli	96
<i>Ergasheva Mehriyona</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining tasviriy ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari	100
<i>Jummayeva Sayyora Shokir qizi</i>	

The Role of Digital Technologies and Virtual Reality in Modern English Teaching Methodologies	104
Seilkhanova Rita Nurniyazovna, Kalbaeva Mexriban Elbrus qizi	
Sog'lom separatsiya orqali yoshlar sog'lig'ini mustahkamlash: tibbiy-psixologik yondashuvning empirik tahlili	109
Mavlyanova Surayo Sultanaliyevna	
Badiiy-tarixiy meros asosida pedagog shaxsini tarbiyalash: nazariya va amaliyot uyg'unligi	112
Qodirova Mavluda Maxodir qizi	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	116
Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida giperaktiv bolalar bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	123
Raimqulova Sojida Abdusaid qizi	
Qandli diabet bilan og'riqan bemorlarga pedagogik yordam ko'rsatish tizimi.....	126
Shermatova Yakut Sabirovna	
O'smirlar o'rtasida kiberbulling	129
Tashbekova Aziza Mirsuxbatovna	
Uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalar uchun tyutorlik yordamini tashkil etish	132
Tolipova Pokiza Xasan qizi, Isamuxamedova Dildora Raxmatilayevna	
Zamonaviy maktablarda xavfsizlik madaniyatining roli.....	135
Turdiyeva Zilola Jalilovna	
Global akademik reyting va raqobat muhitida xalqaro olimpiadalarning o'rni	138
Xalikova Umida Mirovna	
Tarbiyachining bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish jarayonidagi o'rni	143
Xasanova Shaxnoza To'xtasinovna, Rahimova Umida Abdurasul qizi	
Biologiya darslarida TIMSS topshiriqlarini integratsiyalash.....	148
Zayniyev Suxrobjon Islombek o'g'li, Komiljonova Muslima Shuxrat qizi	
О трансверсальных компетенции воспитателя дошкольного образования.....	153
Садыкова Шоиста Акбаровна, Назарматова Дилшода Умаралиевна	
Talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning pedagogik-psixologik xususiyatlari	156
Kushakova Gulnora Egamkulovna	
Yosh oilalarda ajralishlarni bartaraf etishning pedagogik mexanizmlarini aksiologik yondashuv asosida takomillashtirish	160
Normurodova Gulnora Ikromovna	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining innovatsion faoliyatini rivojlantirish mexanizmlari	164
Mamadaliyeva Dildora Alisher qizi	
Psixologik zo'ravonlikning o'smirlarda destruktiv xulq shakllanishiga ta'siri	168
Jurakulova Dildora Ziyadullayevna	
Maktab maslahatchilarining boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	172
Kazakova Saxiba Abdurayimovna	
Kichik maktab yoshi o'quvchilarida ongli intizomni tarbiyalashning samarali usullari.....	178
Ziyayev Adxamjon	
Lingvokulturologiyada konsept tushunchasining nazariy talqini	182
Jo'rayeva Nozima Nozim qizi	
Sport takomillashuvi bosqichida voleybolchilarning sakrash qobiliyatini rivojlantirish texnologiyasi	185
Shaimardanov Sherbek Abdurashid o'g'li	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda nutq rivojlanishining pedagogik-psixologik xususiyatlari	189
Teshaboyeva Feruza Raximovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasiga oilaning katta avlodi va ularning ta'siri.....	192
Ashirova Sojida Baxromovna	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini differensial yondashuv asosida o'qitishning tarixiy pedagogik ildizlari	196
Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna	

Talabalarda yozuv kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	200
Jabborova Salomat Abdijalilovna	
Integrativ o'qitish asosida bo'lajak logopedlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish mazmuni.....	204
Maxmudova Madinaxon Sobirxonovna	
6-7 yoshli bolalarda mehnatsevarlik xislatlarini shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanish	208
Kasimova Dilrabo Baxadirovna, Omonxonova Muzayamxon Sarvar qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni koxlear implantli bolalar bilan ishlashga tayyorlashda amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish texnologiyasi	213
Raximova Xurshidaxon Sadikovna	
Yevropa muhandislik ta'limi tajribasi asosida texnika yo'nalishlari talabalarida texnik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari	217
Xalikova Nargiza Abduvaliyevna	
Tilning obrazli kuchi: perifrazalar turlari va xususiyatlari	221
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Inklyuziv ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashning pedagogik va psixologik xususiyatlari.....	224
Zayirkulova Nozima Ilyas qizi	
Mentorlik faoliyatida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish	229
Zikriyayev Zokir Mamirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish.....	232
Xadicha Muxammadiyeva Karomatovna, Sunnatullayeva Amina	
Professional kompetentlik va uning shaxs psixologik xususiyatlari bilan o'zaro bog'liqligi	235
Artikova Nodira Shavkat qizi	
Talaba qizlarni jismoniy faolligini rivojlantirish tasnifi va ularni orgatish metodikasi.....	240
Otasheva Oysanamxon Hamidulla qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda shaxslararo munosabatlar o'rtasidagi bog'liqlik	245
Bekchanova Kuvanch Roximovna	
Voleybolchilarni tayyorlashda differensial vositalaridan foydalanishning zarurligini, ularning o'yin amplusini hisobga olgan holda aniqlash usullari	249
Kambarov Kozimjon Ibragimovich	
2-toifa diabet bilan bog'liq stressga qarshi kurashish strategiyalari va psixologik holatlar	254
Sadikova Umida Botirovna	
Boshlang'ich ta'limda vizual va multimediyaviy texnologiyalarning pedagogik-psixologik ahamiyati	258
Raximova Faridabonu Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida VARK modeli asosida multimodal o'qitishni tashkil etish (OAK talablariga mos maqola).....	261
Raximova Mushtariy Alisher qizi	
Raqamli ta'lim muhitida veb-texnologiyalar asosidagi platformalarning dasturiy ta'minotini ishlab chiqish va optimallashtirish	264
Zoxidov Jahongir Botirxonovich	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan koxlear implantli bolalar og'zaki nutqini umumta'lim jarayonida ona tili darslarida rivojlantirish metodikasi.....	272
Isoqjonova Dilfuzaxon Muxtorjon qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni mustaqil ta'lim jarayonida kasbiy malakani shakllantirishning samarali metodlari	276
Teshabayeva Oyguil Fazliddinovna	
Yetuklik yoshidagi ayollarda hayotdan qoniqish darajasiga o'ziga ishonch va o'z-o'zini qadrlashning ta'siri	280
M. R. Sultonova	
Shifoxonalarda tashkil etilgan maktablarda bemor o'quvchilar bilan faoliyat olib boruvchi pedagoglarga qo'yiladigan talablar	284
Umarova Saboxon Minavvarovna, Abdusattorova Gulxumor	

Chet til ta'limida mustaqil ishni tashkil etish masalalariga doir	287
Erkayev Elmirza Temirovich	
10–11 yoshli futbolchilarda tezkorlik sifatini rivojlantirish metodikasi.....	294
Ishmuratov Hasanboy Karimjonovich	
Jismoniy tarbiya darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining samaradorligini oshirish usullari	298
Yaqubov Arslon Maxmudovich	
Mahmudxo'ja Behbudiy faoliyati va uning o'rganilishi	301
Dinora Eshboyeva Alisher qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda axloqiy kompetensiyalarni kasbiy faoliyatida qo'llay olish. Axloqning kelib chiqishi va asoslanish masalasini nazariy tahlil qilish	306
Shaxayev Bauirjan Seytgalievich	
Maktabgacha ta'limda STEAM ta'lim texnologiyalarini qo'llashda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	310
Ahmedova Zuhraxon Mamurovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirishning dolzarbligi va zaruriyati	314
Mirzabayeva Zebo Umarovna	
Elektrolitlarda elektr toki mavzusini o'qitishda noto'g'ri tasavvurlar va ularni bartaraf etish metodikasi	317
Xoliqov Qurbonboy To'ychiyevich	
Mediata'lim asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining milliy tarbiya faoliyatini takomillashtirish .	323
Ibodullaeva Dildora Shukrulla qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limga jalb etilgan imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda montessori metodikasining uyg'unligi	327
Ismatova Shodiya Ne'matilla qizi, Xaydarova Shaxlo Narzullayevna	
XIV asr oxiri va XV asr boshlari turkiy tillar taraqqiyotini o'rganishda "Kitob ul-Bulg'at" asarining lingvistik tadqiqi	332
Tursunaliyeva Muslimabonu Abduvosit qizi	
Informatika ta'limida interfaol o'quv majmualari asosida o'yinli texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim va kompetensiyalarini rivojlantirish.....	336
Nabiyev Feruz Abdumannonovich	
STEAM loyihalari asosida maktab o'quvchilarida tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish.....	341
Choriyor Maxmatraimov Eshmatovich	
Psixolog talabalarda tolerantlik va madaniyatlararo kompetensiyalarni shakllantirish	345
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna	
Raqamli ta'lim muhitining pedagogik salohiyati asosida o'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish (texnologiya fanini o'qitish misolida).....	348
Kulboyeva Dilnoza Abdug'ofurovna	
O'zbek tili – faxrim, g'ururim	351
H. Shukurova, M.Jumanazarova	
Zamonaviy dars – pedagogik ijodkorlikning asosiy maydoni.....	355
M. Kuzibayeva	
Talabalarni ta'lim jarayonida sun'iy intellekt elementlaridan foydalanishga tayyorlash metodikasini takomillashtirish.....	358
Mastonov Jahongir Mamatqul o'g'li	
Raqamli maktabda yashil o'quv dasturi: kengaytirilgan va virtual reallik texnologiyalari bilan integratsiyaning pedagogik modeli.....	362
Maxmudov Abdiqodir Yusupovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kasbiy faoliyat jarayonida pedagogik empatiyani shakllantirish pedagogik muammo sifatida	367
Orinbaeva Jarqinay Djuginis qizi	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	371
Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova	

Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli kompetentligini rivojlantirishda nazariya va amaliyot integratsiyasi muammolari	377
Sh. A. Xujakulov, T. B. Kadirov	
Uzoq muddat davolanayotgan bolalarning matematik savodxonligini oshirishda fanlararo bog'lanishning roli.....	383
Tursunova Dildora Ziyadullayevna, Ochilov Orazbek Qosim o'g'li	
Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Termiziyning "Maorif" asarida bilish etikasi va ma'naviy-axloqiy tarbiya	387
Tursunova Nilufar Samiyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari	393
Tursunova Saidra Isakovna	
Yosh avlodni tarbiyalashda hamkorlik tarbiya texnologiyasining o'rni	396
Pirlijeva Gulmira Botir qizi	
Integrativ raqamli-didaktik yondashuv asosida interfaol o'quv majmuallardan foydalanish muammolari va rivojlanish istiqbollari.....	400
Nabiyev Feruz Abdumannonovich, Mamanazarov Baxrom Jumonovich	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni tasviriy faoliyatda bilish jarayonlarini rivojlantirish	405
Sadirova Kamola Giyozovna	
Kurash sport turining yoshlar jismoniy va ma'naviy rivojlanishidagi ahamiyati.....	409
O'razboyeva Adiba Abdug'ani qizi	
Bo'lajak oilaviy shifokorlarning kasbiy motivatsion rivojlanishini ta'minlashning pedagogik yondashuvlari.	413
Xalmuxamedov Bobir Taxirovich	
О развитии учебно-познавательной деятельности студентов	418
М. Халикова	
Психологические механизмы искажения истины в процессе социализации: нормативно-когнитивная модель и смешанное эмпирическое исследование	421
С. Ю. Нишанов	
Методы повышения речевой активности студентов в процессе обучения иностранному языку.....	425
Утешова Зернегул Хурметуллаевна	
Prenatal va erta chaqaloqlik rivojlanishi va rivojlanishning biologik asoslari	429
N. Mirbabayeva	
O'smir shaxsining rivojlanishi	433
Matyakubova Shohista Odamboy qizi	
O'zbekistonning ma'naviy va madaniy hayotida jadidlarning tutgan o'rni	435
N. M. Qodirova	
Development of Physical Qualities Through the Use of Special Physical Exercises With Student Participation.....	439
Rikhsiev Dilshod Shavkatovich	
Tabiiy fan darslarida STEAM ta'lim texnologiyasidan foydalanishning ahamiyati	442
Umaraliyeva Baxtilaxon Raxmonali qizi	
Special Physical Exercises in Coxarthrosis During the Preoperative and Postoperative Periods of Rehabilitation.....	446
Valiev Farrukh Nigmatjonovich	
Роль цифровых технологий и дидактических принципов в учебных практик.....	449
Байметов М. М.	

XIV ASR OXIRI VA XV ASR BOSHLARI TURKIY TILLAR TARAQQIYOTINI O'RGANISHDA “KITOB UL-BULG'AT” ASARINING LINGVISTIK TADQIQI

Tursunaliyeva Muslimabonu Abduvosit qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universitet

Alfraganus universiteti o'qituvchisi

ORCID: 0009-0000-0345-4639

Annotatsiya: Ushbu maqolada XIV–XV asrlar boshlarida yaratilgan Jamoluddin Abu Muhammad Abdulloh at-Turkiyning “Kitob ul-bulg'at al-mushtaq fi lug'ati-t-turk va-l-qifchoq” asarining lingvistik xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda turkiy tillar tarixining muhim bosqichi sifatida qipchoq va o'g'uz lahjalarining differensial rivojlanish jarayonlari, fonetik, morfologik hamda leksik xususiyatlari qiyosiy asosda yoritilgan. Tadqiqot jarayonida manbaning leksikografik tuzilishi, grammatik birliklar tizimi va ularning Mamluklar davri turkiy tilidagi funksional xususiyatlari aniqlanadi. Tadqiqot natijalari “Kitob ul-bulg'at” asarining turkiy tillar tarixini o'rganishda muhim lingvistik manba ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Kitob ul-bulg'at, qipchoq lahjasi, o'g'uz lahjasi, fonetik transformatsiya, morfologik tizim, leksikografiya, Mamluklar davri turkiy tili.

Abstract: This article presents a scholarly analysis of the linguistic features of “Kitab al-Bulghat al-Mushtaq fi Lughat al-Turk wa-l-Qifchaq” by Jamoluddin Abu Muhammad Abdullah al-Turki, composed during the late XIV–early XV centuries. The study examines the work as a significant linguistic source reflecting the historical development of Turkic languages, with particular emphasis on the differentiation between Kipchak and Oghuz dialects. Phonological, morphological, and lexical structures are analyzed comparatively, revealing the systematic nature of the manuscript. Special attention is given to its lexicographical organization and grammatical framework within the Mamluk Turkic linguistic environment. The findings demonstrate that Kitab al-Bulghat represents not merely a dictionary but a comprehensive linguistic system that preserves stable Turkic syntactic and morphological patterns.

Key words: Kitab al-Bulghat, Kipchak dialect, Oghuz dialect, phonetic transformation, Turkic morphology, Mamluk Turkic, historical linguistics.

Аннотация: В статье проводится научный анализ лингвистических особенностей труда Джамалуддина Абу Мухаммада Абдуллаха ат-Турки “Китаб аль-булгат аль-муштак фи лугат ат-турк ва-ль-кифчак”, созданного в конце XIV – начале XV веков. Произведение рассматривается как важный источник по истории тюркских языков, отражающий процессы дифференциации кипчакских и огузских диалектов. В исследовании выявляются фонетические, морфологические и лексические особенности памятника, а также его лексикографическая структура и грамматическая система в контексте тюркского языка мамлюкского периода. Результаты исследования подтверждают значимость данного труда как комплексного лингвистического источника по историческому развитию тюркских языков.

Ключевые слова: Китаб аль-булгат, кипчакский диалект, огузский диалект, фонетическая трансформация, морфологическая система, лексикография, тюркский язык мамлюкского периода.

KIRISH

XIV–XV asrlar boshi, xususan, 1390–1400-yillar oralig'i turkiy tillarning tarixiy taraqqiyotida muhim va murakkab bosqichlardan biri hisoblanadi. Ushbu davrda siyosiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlar ta'sirida turkiy tillarning funksional doirasi kengayib, ularning yozma shakllari yanada takomillasha bordi. Ayniqsa, Mamluklar davrida turkiy tillar davlat boshqaruvi, harbiy tizim hamda ilmiy-madaniy muhitda faol qo'llanila boshladi. Bu holat turkiy tilni o'rgatishga mo'ljallangan lingvistik va leksikografik asarlarning yaratilishiga kuchli ehtiyoj tug'dirdi.

Mazkur ehtiyoj natijasida Jamoluddin Abu Muhammad Abdulloh at-Turki tomonidan yaratilgan “Kitob ul-bulg’at al-mushtaq fi lug’ati-t-turk va-l-qifchoq” asari o’z davrida muhim ilmiy va amaliy manba sifatida maydonga chiqdi. Ushbu asar, avvalo, turkiy tilni o’rganuvchi arab tilida so’zlashuvchi muhit uchun mo’ljallangan bo’lib, qipchoq va o’g’uz unsurlarini tizimli tarzda ifodalashi bilan ajralib turadi. Asar turkiy tillarning fonetik, morfologik va leksik xususiyatlarini izchil yoritib, ularni qiyosiy asosda tushuntirishga xizmat qilgan.

“Kitob ul-bulg’at” nomining lug’aviy ma’nosi “ehtiyojni qondiruvchi narsa” sifatida talqin qilinib, bu holat asarning lingvodidaktik mohiyatini yaqqol aks ettiradi. Muallif asar orqali til o’rganuvchilar ehtiyojini qondirish, turkiy til birliklarini tizimli ravishda o’rgatish hamda amaliy nutqda qo’llash imkoniyatlarini kengaytirishni maqsad qilgan. Shu jihatdan, mazkur asar nafaqat lug’at, balki o’z davrining mukammal lingvistik qo’llanmasi sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda “Kitob ul-bulg’at” asari turkiy tillar tarixini, xususan, qipchoq va o’g’uz lahjalarining o’zaro munosabati, ularning differensial rivojlanish jarayonlarini o’rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi. Asarning lingvistik tahlili turkiy tillarning tarixiy grammatikasi, leksikologiyasi va leksikografiyasi masalalarini chuqurroq anglash imkonini beradi hamda zamonaviy turkologik tadqiqotlar uchun nazariy asos bo’lib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

XIV–XV asrlar turkiy tillar taraqqiyotini o’rganishda Jamoluddin Abu Muhammad Abdullohning Kitob ul-bulg’at al-mushtaq fi lug’ati-t-turk va-l-qifchoq asari muhim leksikografik va lingvistik manba hisoblanadi. Mazkur qo’lyozma qipchoq va o’g’uz lahjalarining fonetik, morfologik hamda leksik xususiyatlarini tizimli tarzda yoritishi bilan ajralib turadi. Asarda turkiy til birliklarining izohlanishi va ularning boshqa tillar bilan qiyosiy berilishi o’sha davr turkiy tilining funksional holatini aniqlash imkonini beradi.

Turkiy tillar tarixini o’rganishda Mahmud Qoshg’ariyning Devonu lug’atit turk asari fundamental manba sifatida e’tirof etiladi. Ushbu asar turkiy tillarning XI asrdagi holatini aks ettirgan bo’lsa-da, unda keltirilgan leksik va dialektal ma’lumotlar keyingi davr manbalari, jumladan “Kitob ul-bulg’at” bilan qiyoslash uchun mustahkam asos bo’lib xizmat qiladi. Qoshg’ariy ma’lumotlari orqali turkiy tillarning tarixiy uzviyligi va ayrim arxaik birliklarning saqlanib qolish jarayonlari aniqlanadi.

“Kitob ul-bulg’at” asarining ilmiy tahlili va bahosi A. Zajonchkovskiy tomonidan tayyorlangan Vocabulaire arabe-kiptchak “Bulgat al-mutaq” tadqiqotida keng yoritilgan. Shuningdek, Q. Sodiqovning Eski o’zbek tili hamda E. N. Nadjipning Istoriko-sravnitelniy slovar tyurkskix yazikov XIV veka asarlarida XIV asr turkiy tillarining tarixiy-grammatik va leksik xususiyatlari chuqur tahlil qilingan. Ushbu tadqiqotlar “Kitob ul-bulg’at”ning Mamluklar davri turkiy tilini o’rganishdagi ilmiy ahamiyatini tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda XIV–XV asrlar turkiy til yodgorliklarining lingvistik xususiyatlarini aniqlash va tizimli tahlil qilish maqsadida zamonaviy va an’anaviy tilshunoslik metodlaridan kompleks foydalanildi. Jumladan, diaxronik tahlil metodi orqali “Kitob ul-bulg’at” asarida aks etgan fonetik, morfologik va leksik birliklarning tarixiy rivojlanish jarayonlari aniqlandi hamda ularning qadimgi va o’rta turkiy til bosqichlari bilan aloqasi yoritildi.

Qiyosiy-tarixiy metod asosida asardagi qipchoq va o’g’uz unsurlari boshqa turkiy yodgorliklar materiallari bilan solishtirilib, ularning umumiy va farqli jihatlari belgilandi. Xususan, “Kitob ul-bulg’at” leksikasi va grammatik shakllari Devonu lug’atit turk hamda Mamluklar davriga oid boshqa leksikografik va grammatik manbalar bilan qiyosiy tahlil qilindi.

Shuningdek, kontrastiv lingvistika metodi yordamida turkiy va arab tillari o’rtasidagi leksik-semantik va grammatik muvofiqliklar aniqlanib, asarning lingvodidaktik xususiyatlari baholandi. Tadqiqot jarayonida tavsifiy va tizimli tahlil usullari ham qo’llanilib, til birliklarining funksional xususiyatlari ilmiy asosda izohlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Asarning tarkibiy tuzilishi

Asar tarkibiy jihatdan ikki asosiy qismdan iborat:

1. **Lug’at qismi** – ot va sifatlar osmon, yer, inson a’zolari kabi mavzular bo’yicha semantik guruhlariga ajratilgan. Ushbu bo’limda turkiy leksik birliklar izchil tarzda tizimlashtirilib, ularning muqobil shakllari berilgan.
2. **Fe’llar qismi** – turkiy fe’llarning yasash xususiyatlari, grammatik shakllari va funksional imkoniyatlari yoritilgan bo’lib, fe’l tizimining ichki tuzilishi batafsil tahlil qilingan.

Fonetik va morfologik tahlil

Asarda qipchoq dialekti ustuvor bo'lishiga qaramay, muallif o'g'uz lahjasiga xos xususiyatlarni ham parallel ravishda keltiradi. Bu holat asarning umumturkiy xususiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Fonetik jihatdan "y" va "j" tovushlari almashinuvi (yulduz / julduz) qipchoq guruhi tillariga xos belgi sifatida izohlanadi.

Labializatsiya jarayoni – unlilarning lablanishi (o'qu–du) qadimgi fonetik tizimdan nisbatan yangiroq fonetik tizimga o'tish jarayonini aks ettiradi.

Morfologik tahlilda muallif kelishiklar tizimini alohida ko'rsatib, oltita kelishikning shakliy va funksional xususiyatlarini tizimlashtiradi. Jumladan, chiqish kelishigining -dan / -din affikslari aniq misollar asosida tahlil qilinadi.

Leksik qimmat va qiyosiy tahlil

"Kitob ul-bulg'at" asari boshqa klassik manbalar bilan qiyoslanganda o'ziga xos ilmiy va amaliy ahamiyatga ega:

1-jadval: XIV–XV asrlar turkiy lingvistik manbalarining qiyosiy tavsifi

Manba nomi	Asosiy yo'nalishi	"Kitobul bulg'at" bilan farqi
"At-Tuhfatuz-zakiyya"	Qipchoq tili lug'ati	Grammatik qoidalarga kamroq urg'u bergan
"Al-Qavaninul-kulliyaa"	Sof grammatik asar	Leksik boyligi "Bulg'at"chalik keng emas
"Kitabul-af'al"	Faqat fe'llar tahlili	"Bulg'at"da ot va sifatlar ham qamrab olingan

Mazkur qiyosiy tahlil "Kitob ul-bulg'at"ning leksikografik va grammatik jihatdan kompleks manba ekanligini ko'rsatadi.

Etnolingvistik jihatlar

Asarda turkiy xalqlarning madaniy hayoti oziq-ovqat nomlari (qimiz, talqan) hamda rang-tus atamallari (bo'z, qir) orqali yoritilgan. Bu holat asarning etnolingvistik manba sifatidagi ahamiyatini belgilaydi. Muallif turkiy tilning agglütinativ tabiatini boshqa tillarning flektiv xususiyatlari bilan qiyoslab, kontrastiv lingvistik tahlil elementlarini qo'llagan.

Sintaktik qurilish va qiyosiy tahlil

Asarda turkiy gap qurilishi tizimli ravishda izohlanib, sintaktik birliklarning joylashuvi va funksional xususiyatlari tahlil qilinadi. Xususan, gap tarkibidagi asosiy bo'laklarning o'zaro munosabati ilmiy terminlar asosida tushuntiriladi.

Muallif turkiy tilda kesimning (fe'lining) gap oxirida kelishini turg'un qoida sifatida belgilaydi. Bu holat XIV–XV asrlarda turkiy sintaksis mustaqil va barqaror tizimga ega bo'lganini lingvistik jihatdan tasdiqlaydi.

Morfologik innovatsiyalar va affiksatsiya

Muallif turkiy tilning agglütinativ tabiatini tizimli misollar orqali yoritadi:

- So'z yasovchi affikslar:** ot yasovchi -liq / -lik hamda kasb-hunar otlarini yasovchi -chi / -chi qo'shimchalari (temürchi, baqirchi) zamonaviy o'zbek tili bilan uzviy davomiylikni ko'rsatadi.
- Fe'l nisbatlari semantikasi:** ortirma nisbatdagi -tur / -dur affikslarining qo'llanishi (o'lturtur – o'tirishga majbur qilish) o'sha davr til tizimining rivojlanganligini aks ettiradi.

"Lingvistik koine" va tarixiy muhit

"Kitob ul-bulg'at" sof bir lahjaga mansub bo'lmay, tarixiy ijtimoiy muhitda shakllangan **turkiy umumiy aloqa tili (lingvistik koine)**ning yorqin namunasi hisoblanadi. Asardagi ko'plab leksik birliklar qadimgi va keyingi davr yozma manbalari o'rtasida bog'lovchi vazifani bajaradi. Qipchoq lahjasiga xos arxaizmlarning markazdan uzoq hududlarda yaratilgan manbalarda saqlanib qolishi turkiy tillarning hududiy rivojlanish xususiyatlarini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, "Kitob ul-bulg'at" asari shunchaki so'zlar majmui bo'lib qolmay, balki turkiy tillarning arab tili bilan o'zaro aloqasini aks ettiruvchi mukammal lingvodidaktik tizim hisoblanadi. Asarda keltirilgan leksik, fonetik va morfologik birliklar turkiy tillarning tarixiy rivojlanish bosqichlarini yoritishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur manba, ayniqsa, o'zbek tilining tarixiy etimologiyasini aniqlashda *"Devonu lug'atit turk"*dan keyingi eng muhim yozma manbalardan biri sifatida baholanishi mumkin. Asarda qipchoq va o'g'uz lahjalariga oid unsurlarning birgalikda qo'llanishi turkiy tillarning o'zaro ta'siri va umumiy taraqqiyot jarayonlarini aniqlash imkonini beradi.

Shu munosabat bilan, "Kitob ul-bulg'at" asarini zamonaviy lingvistik yondashuvlar asosida yanada chuqur o'rganish, uning to'liq ilmiy nashrlarini tayyorlash hamda qiyosiy-tarixiy tadqiqotlarda kengroq qo'llash maqsadga muvofiqdir. Bu esa turkiy tillar tarixi va leksikografiyasiga oid ilmiy tadqiqotlarning yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jamoluddin Abu Muhammad Abdulloh. Kitob ul-bulg'at al-mushtaq fi lug'ati-t-turk va-l-qipchoq. (Qo'lyozma).
2. Mahmud Qoshg'ariy. Devonu lug'atit turk. 3 jildlik. – Toshkent: Fan, 1960–1963.
3. Zajonchkovskiy A. Vocabulaire arabe-kiptchak "Bulgat al-mutaq". – Warszawa, 1958.
4. Sodiqov Q. Eski o'zbek tili. – Toshkent: Akademnashr, 2020.
5. Nadjip E. N. Istoriko-sravnitelniy slovar tyurkskix yazikov XIV veka. – Moskva: Nauka, 1979.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.